

## Respons

### Senegal: Kjønnsslemlestelse (FGM)

#### Problemstilling/spørsmål:

- Hva er utbredelsen av FGM i Senegal?
- Hvilke typer FGM praktiseres i Senegal, og ved hvilken alder?
- Lovverk mot FGM og implementering
- Myndighetsbeskyttelse og lokale NGOers rolle
- Hvilket handlingsrom har en kvinne dersom hun ønsker å unngå omskjæring av datteren sin?

#### Hva er utbredelsen av FGM i Senegal?

Ifølge en demografi- og helseundersøkelse fra 2005 (Ndiaye & Ayad 2006), har 28 % av senegalesiske kvinner gjennomgått FGM.<sup>1</sup> Utbredelsen er geografisk sett ujevnt fordelt: 93,8 % i Kolda i sør, 93,3 % i Matam i nordøst og 85,6 % i Tambacounda i sørøst. I Dakar er utbredelsen til sammenligning kun 17,3 %. Det lave tallet i Dakar skyldes både at området tradisjonelt er befolket av den etniske gruppen wolof, som ikke praktiserer FGM, og at utbredelsen av FGM generelt sett er lavere i urbane strøk (22 %) enn på landsbygda (34 %). Også i byer som Thiès, Louga og Diourbel er utbredelsen av FGM svært lav (fra 2 til 7 %).<sup>2</sup>

Den geografiske variasjonen i utbredelsen av FGM gjenspeiler i stor grad etniske skillelinjer. Innen den etniske gruppen wolof, som utgjør rundt 45 % av befolkningen, er utbredelsen av FGM kun 1,6 %, og i realiteten har ikke denne gruppen noen tradisjon for FGM. Heller ikke serer-gruppen, som utgjør om lag 15 % av befolkningen, praktiserer FGM. I de andre etniske gruppene er tallene høyere: soninké (78, 2 %), mandinka (73, 7 %), poular (62,1 %) og diola (59,7 %).

<sup>1</sup> I dette notatet brukes begrepene FGM (*Female Genital Mutilation*), omskjæring og kjønnsslemlestelse om hverandre, selv om begrepene ikke nødvendigvis er overlappende og til tross for at de vekker ulike assosiasjoner. For en diskusjon omkring valg av terminologi, se temanotatet *Kjønnsslemlestelse av kvinner i Vest-Afrika* (2007, s. 5).

<sup>2</sup> All statistikk er tatt fra demografi- og helseundersøkelsen (Ndiaye & Ayad 2006) dersom ikke annet er oppgitt.

Ifølge kildene Landinfo snakket med under informasjonsinnhentingsreisen til Senegal i september 2010, har det vært et stort fokus på FGM og negative konsekvenser av praksisen de siste årene, noe som kan ha bidratt til at utbredelsen har sunket (Raddho, møte i Dakar 28. september 2010). Ifølge demografi- og helseundersøkelsen, uttaler 72,6 % av jentene i aldersgruppen 15-19 år seg negativt til FGM, mens 18,7 % uttaler seg positivt til praksisen. Siden tallet som ønsker å fortsette praksisen (18,7 %) er lavere enn gjennomsnittlig utbredelse av FGM i dag (28 %), kan dette tyde på at utbredelsen av FGM vil gå ned i fremtiden. Det er imidlertid nødvendig å avvente oppdatert statistikk for å bekrefte denne tendensen.

### Hva slags type FGM praktiseres i Senegal, og ved hvilken alder?

Ifølge demografi- og helseundersøkelsen fra 2005, er det først og fremst type 1 (klitoridotomi, dvs. fjerning av klitorishetten og eventuelt amputasjon av deler av eller hele klitoris) og type 2 (klitoridektomi, dvs. klitorisamputasjon samt hel eller delvis fjerning av indre kjønnslepper) som praktiseres i Senegal. Type 3 (infibulasjon, dvs. fjerning av deler av eller alle ytre kjønnsdeler og sammensying av vaginalåpningen) er sjeldent praktisert (Ndiaye & Ayad 2006).<sup>3</sup>

Når det gjelder gjennomsnittsalder for utføring av FGM, viser demografi- og helseundersøkelsen følgende variasjon innad i aldersgruppen 15-19 år:

| Alder     | Prosent |
|-----------|---------|
| > 1       | 57,6    |
| 1 – 2     | 3,1     |
| 2 – 4     | 10,0    |
| 5 – 9     | 14,8    |
| 10 – 14   | 4,5     |
| 15 <      | 0,7     |
| Uten svar | 9,3     |

Det er de etniske gruppene soninké, mandinka og poular som særlig utfører FGM innen barnets første leveår. Tallene er relativt stabile også i de eldre aldersgruppene, men man ser en tendens til at omskjæring i høy alder stadig blir mindre vanlig.

På spørsmål om hvorvidt FGM brukes som en form for straffereaksjon mot kvinner som har overskredet kulturelle normer, for eksempel seksuelt adferdsmønster, opplyste både Amnesty og Tostan i møte med Landinfo i september 2010 at dette ikke er tilfelle. Tostan understreket at omskjæring ses på som noe positivt av de som utsetter døtrene sine for det, og at det således ikke brukes som et straffemiddel.

---

<sup>3</sup> Se Landinfo 2007 s. 6 for mer generell informasjon om ulike typer FGM.

Imidlertid kan enkelte kvinner i en viss alder føle seg presset til å gjennomgå FGM i forbindelse med inngåelse av ekteskap med en person fra en etnisk gruppe som praktiserer FGM. I slike tilfeller vil det dreie seg om sosialt og verbalt press, og ikke fysisk tvang (Gamcotrap, møte i Banjul, 7. oktober 2010).<sup>4</sup>

### **Lovverk mot FGM og implementering**

FGM ble forbudt ved lov i Senegal i 1999 (*Loi n° 99-05 du 29 janvier 1999 modifiant certaines dispositions du Code pénal*). I henhold til artikkel 299b i straffeloven straffes kjønnslemlestelse med fengsel fra seks måneder til fem år, og med livsvarig straffearbeid dersom offeret dør som følge av inngrepet.

Ifølge Landinfos kilder i Senegal (møter september 2010), har kjønnslemlestelsessaker blitt prøvet i rettsvesenet ved flere anledninger, og det har vært flere fellende dommer (Gomis & Wone 2008).

Til tross for lovverket mot FGM, er det Landinfos klare oppfatning at svært få benytter seg av rettsvesenet for å forhindre kjønnslemlestelse av egne barn dersom de blir utsatt for press fra familien. Lederen for Amnesty International i Dakar opplyste i møte med Landinfo at det sosialt sett er uhørt at en kvinne anmelder sin egen familie til politiet. Lederen for menneskerettighetsorganisasjonen Raddho opplyste imidlertid på sin side at en kvinne kan oppsøke politiet for å forhindre at barnet blir utsatt for FGM, men at politiet da inntar en meklerrolle mellom kvinnen og familien.

Amnesty International opplyste i møte med Landinfo at enkelte kvinner fra Senegal tar med døtrene sine til Gambia for å få dem omskåret der, siden FGM ikke er forbudt ved lov i Gambia.

### **Myndighetsbeskyttelse og lokale NGOers rolle**

Ifølge Landinfos kilder i Senegal tilbyr ikke senegalesiske myndigheter hjelp til kvinner som frykter kjønnslemlestelse av sine døtre i form av krisesentre eller lignende. Arbeid mot FGM er i Senegal som i de fleste vestafrikanske land mer eller mindre outsourcet til ulike NGOer. Disse NGOene jobber imidlertid i samarbeid med senegalesiske myndigheter i den forstand at de arbeider i henhold til myndighetenes handlingsplan mot FGM. NGOene tilbyr ikke materiell hjelp til kvinner over tid, men opplyser at de kan tilby hjelp til overnatting og mat i en kortere periode i akutte tilfeller. De kan også tilby hjelp til megling mellom kvinnen og familiemedlemmer som ønsker FGM.

Tostan forklarte Landinfo at i stedet for å tilby individuell hjelp til kvinner som frykter at døtrene skal bli utsatt for FGM, arbeider de mot å endre lokalmiljøets praksis over tid, slik at lokalbefolkningen selv kommer frem til en kollektiv avgjørelse om å slutte å praktisere FGM. Samtidig som kvinner på grasrotplan får kjennskap til de potensielt uheldige medisinske konsekvensene av FGM, arbeider man for at religiøse ledere og andre autoritetspersoner skal ta avstand fra FGM offentlig. Dette sparer den enkelte kvinne for den belastningen det er å stå

---

<sup>4</sup> Denne informasjonen kommer fra en kilde i Senegals naboland Gambia, men gitt at Senegal og Gambia kulturelt sett er svært like, er dette trolig også et aktuelt fenomen også i Senegal.

opp mot FGM alene og på den måten sette seg opp mot det kulturelle fellesskapet i familie og lokalmiljø.<sup>5</sup>

Tostan er til stede i rundt 4300 lokalmiljøer rundt omkring i Senegal, og også andre NGOer arbeider mot FGM i de ulike lokalmiljøene. Ifølge Unicef (Diop-Diagne 2008) har 3300 av estimerte 5000 lokalmiljøer som praktiserer FGM kommet med en kollektiv erklæring mot FGM. Imidlertid har det kommet rapporter om at FGM fortsetter i noen av disse områdene til tross for den kollektive erklæringen mot praksisen. Dette skyldes at FGM har sterke kulturelle røtter i området, og at mange anser en slik praksis som avgjørende for døtrenes oppdragelse og sosialisering inn i voksenlivet.

### **Hvilket handlingsrom har en kvinne dersom hun ønsker å unngå omskjæring av datteren?**

FGM er som tidligere nevnt en tradisjon med sterke kulturelle røtter i noen etniske grupper i Senegal. Bakgrunnen for FGM er varierende og kompleks, men knyttes gjerne til sosialisering av unge jenter inn i voksenlivet. I disse kulturene er uomskårede kvinner ikke regnet som voksne. Omskårede kvinner nyter derfor større sosial anerkjennelse i grupper som praktiserer FGM enn kvinner som ikke har gjennomgått denne praksisen. FGM anses også som et middel til å kontrollere kvinnens seksualitet og en garanti for at hun bevarer sin jomfrudom frem til ekteskapet. Praksisen er også knyttet til forestillinger om renhet og hygiene, og mange anser (feilaktig) FGM for å være en religiøs forpliktelse i henhold til islam. FGM bidrar også til et positivt nettverk som jenta kan trekke på i voksen alder; det å ha blitt omskåret samtidig knytter svært sterke bånd mellom kvinner som varer livet ut. På bakgrunn av dette anses FGM av mange foreldre som en utelukkende positiv ting, og de ønsker derfor at døtrene skal gjennomgå FGM. Det å unnlate å omskjære sin datter vil være en alvorlig omsorgssvikt, og frata datteren mulighet til fullverdig sosialisering som voksenperson inn i det kulturelle fellesskapet familien er en del av og således gi henne mindre sjanser på ekteskapsmarkedet når den tid kommer (Tostan, møte i Dakar september 2010).

På bakgrunn av den sterke kulturelle og sosiale verdien knyttet til FGM, er det svært sjeldent at en kvinne på eget initiativ setter seg opp mot omskjæring av datteren dersom hun lever i kulturelt homogene omgivelser hvor FGM er en viktig del av sosialiseringen av unge jenter. Prisen for å sette seg opp mot gjeldende kulturelle normer er svært høy, og svært få familier ønsker at akkurat *deres* barn skal betale prisen for overskridelse av omgivelsenes normer. I lys av den personlige belastningen det vil være for en familie å på individuelt grunnlag sette seg opp mot tradisjonell praksis i lokalmiljøet, arbeider de ulike NGOene i Senegal som tidligere nevnt med å endre praksis for hele lokalmiljøet i form av kollektive erklæringer om å slutte med FGM, slik at den enkelte familie ikke må ta belastningen selv (Tostan, møte i Dakar 28. september 2010).

Dersom en kvinne på landsbygda til tross for dette avstår fra å omskjære sin datter, vil dette kunne føre til sosial utstøtelse og marginalisering. Når datteren vokser til, vil hun kunne bli utsatt for erting og latterliggjøring av jevnaldrende dersom det er kjent at hun ikke er omskåret, og i ekstreme tilfeller vil omgivelsene kunne ta avstand fra henne under påskudd av at hun er "uren" og for eksempel nekte å spise maten hun tilbereder. Dersom en kvinne ikke ønsker å omskjære sin datter og heller ikke ønsker å måtte lide under den sosiale

---

<sup>5</sup> FGM er ansett som kvinnenes domene, og det er sjeldent at menn blander seg inn i avgjørelser knyttet til dette.

stigmatiseringen dette kan innebære, vil en løsning være å flytte til et byområde hvor FGM i liten grad praktiseres, dersom kvinnen har muligheten til det.<sup>6</sup>

I kulturelt og etnisk sett mer heterogene områder, som for eksempel de store byene, er det vanligere at familiene tar individuelle valg når det gjelder omskjæring av sine døtre enn på landsbygda, selv når man kommer fra etniske grupper som tradisjonelt har praktisert FGM. I byene, og særlig i etnisk sammensatte byer som Dakar, finnes det store grupper som ikke praktiserer FGM, og kunnskapen om de skadelige medisinske sidene ved omskjæring er større enn på landsbygda. Foreldre som bor i slike omgivelser vil naturlig nok møte mye mindre press fra omgivelsene om å omskjære døtrene sine og vil i mindre grad enn på landsbygda frykte at deres beslutning om å ikke utføre FGM vil ha negative konsekvenser for døtrene på sikt.

Dersom en kvinne i byen ikke ønsker å omskjære datteren sin, men likevel opplever press fra for eksempel slektninger på landsbygda, kan hun forhandle med familien om dette. Det er umulig å forutsi hvem som får siste ord i en slik forhandling, men jo mer uavhengig kvinnen er, både sosialt og økonomisk, desto større gjennomslag vil hun ha overfor slektningene. I en slik situasjon vil hun kunne alliere seg med andre slektninger som har samme syn på saken som henne selv, eller hun kan trekke inn ulike kvinneorganisasjoner, politiet, religiøse ledere, bydelsdelegater<sup>7</sup>, eller lignende (Raddho, møte i Dakar 28. september 2010).

Det har vært enkelte rapporter om slektninger som har fått jentebarn omskåret til tross for at foreldrene har uttrykt motstand mot dette, for eksempel når barnet har vært hjemme i foreldrenes landsby på ferie eller lignende. Ved uenighet om FGM mellom foreldre og andre slektninger, må barnets foreldre innskrenke barnets kontakt med slektninger uten foreldrenes tilsyn.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

<sup>6</sup> Det kan være økonomisk vanskelig for enslige kvinner med barn å leve uten familienettverk i byer, men ikke umulig, og heller ikke uvanlig. Bydelsdelegaten i bydelen Medina i Dakar opplyste til Landinfo at det finnes mange enslige kvinner med barn i hans bydel (møte i Dakar 30. september 2010).

<sup>7</sup> En bydelsdelegat (*délégué de quartier*) er en person som er utnevnt av lokale myndigheter på bakgrunn av personlige egenskaper som blant alder, lang tilknytning til bydelen og god moralsk framferd. Bydelsdelegaten fungerer som et bindeledd mellom myndighetene og befolkningen i bydelen han representerer. Han er også en ressursperson som kan megle i ulike private konflikter i lokalmiljøet.

## Referanser

### Skriftlige kilder

- Diop-Diagne, A. (2008, september). *Evaluation du plan d'action national pour l'abandon de la pratique des mutilations génitales féminines*. Dakar: Ministère de la famille, de la solidarité nationale et de l'entrepreneuriat féminin. Tilgjengelig fra [http://www.unicef.org/wcaro/wcaro\\_Senegal\\_eval\\_plan\\_action\\_national.pdf](http://www.unicef.org/wcaro/wcaro_Senegal_eval_plan_action_national.pdf) [lastet ned 3. februar 2011]
- Gomis, D. & M. M. Wone (2008, august). *L'excision au Sénégal: Sens, portée et enseignements tirés de la réponse nationale*. Dakar: Unicef. Tilgjengelig fra [http://www.unicef.org/wcaro/wcaro\\_Senegal\\_fgm\\_working\\_paper\\_sept\\_08.pdf](http://www.unicef.org/wcaro/wcaro_Senegal_fgm_working_paper_sept_08.pdf) [lastet ned 4. februar 2011]
- Landinfo (2007, august). *Kjønnslemlestelse av kvinner i Vest-Afrika*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://www.landinfo.no/id/840.0> [lastet ned 3. februar 2011]
- Loi n° 099-05 du 29. janvier 1999 modifiant certaines dispositions du Code pénal (1999, 29. januar). Dakar: République du Sénégal.
- Ndiaye, S. & M. Ayad (2006, april). *Enquête démographique et de santé de Sénégal 2005*. Dakar / Calverton: Centre de Recherche pour le développement humain, ORC Macro. Tilgjengelig fra [http://www.measuredhs.com/aboutsurveys/search/metadata.cfm?surv\\_id=233&ctry\\_id=36&SrvyTp](http://www.measuredhs.com/aboutsurveys/search/metadata.cfm?surv_id=233&ctry_id=36&SrvyTp) [lastet ned 3. februar 2011]
- Tostan (u.å.). *Abandoning Female Genital Cutting (FGC)*. Paris, Dakar: Tostan. Tilgjengelig fra <http://www.tostan.org/web/page/586/sectionid/547/parentid/585/pagelevel/3/interior.asp> [lastet ned 3. februar 2011]

### Muntlige kilder

- Amnesty International Sénégal, ved leder S. Gassama. Møte i Dakar 27. september 2010.
- Raddho (*Rencontre africaine pour la défense des droits de l'homme*), ved leder A. Tine. Møte i Dakar 28. september 2010.
- Tostan (menneskerettighetsorganisasjon som jobber mot tradisjonelle praksiser som skader kvinner). Møte i Dakar 28. september 2010.
- M. Diop, bydelsdelegat i bydelen Medina, Dakar. Møte i Dakar 30. september 2010.
- Gamcotrap (*Gambia committee on traditional practices affecting the health of women and children*). Møte i Banjul 7. oktober 2010.

© Landinfo 2011

**Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.**